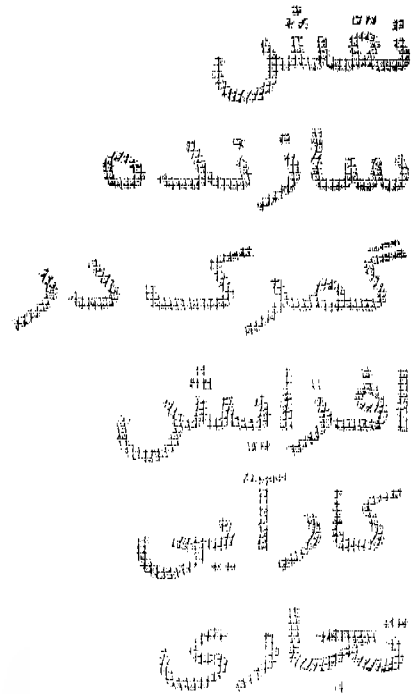

اشاره:

افزایش کارایی تجاری از عوامل تقویت بنیه رقابت بنگاه‌های اقتصادی در بازارهای جهانی است. در این راستا نه تنها تلاش صاحبان و مدیران بنگاه‌های اقتصادی برای بهبود کیفیت کالاها و خدمات مورد عرضه و کاهش قیمت تمام شده آنها ضروری است، بلکه مجموعه عوامل مؤثر در تجارت به ویژه بخش خدمات‌رسانی مانند گمرک، بیمه، نظام بانکداری، حمل و نقل و... می‌بایست از کارایی و سرعت عمل کافی برخوردار باشند و خدمات خود را با سهل‌ترین شرایط و در کوتاه‌ترین مدت عرضه نمایند تا دست‌اندرکاران تولید و تجارت بتوانند به فعالیت خود استمرار بخشند.

یکی از بخش‌هایی که همواره می‌تواند از عوامل مؤثر یا بازدارنده در فعالیت‌های تجاری باشد، گمرک است. خدمات کارآمد و سریع گمرک از یک سو می‌تواند تسهیل مبادلات تجاری را موجب شود و درآمدهای مناسبی برای دولت تحصیل نماید و از سوی دیگر در اثر کندی فعالیت و ناکارایی ممکن است به عامل بازدارنده در تجارت خارجی بدل شود.

افزایش کارایی تجاری، ضرورت تسهیل و تسریع فعالیت‌های گمرکی را کوشش می‌کند. در این گزارش تلاش می‌شود که راهکارهای مناسب برای تسهیل و تسریع فعالیت گمرک در جهت رشد کارایی تجاری تشریح گردد.

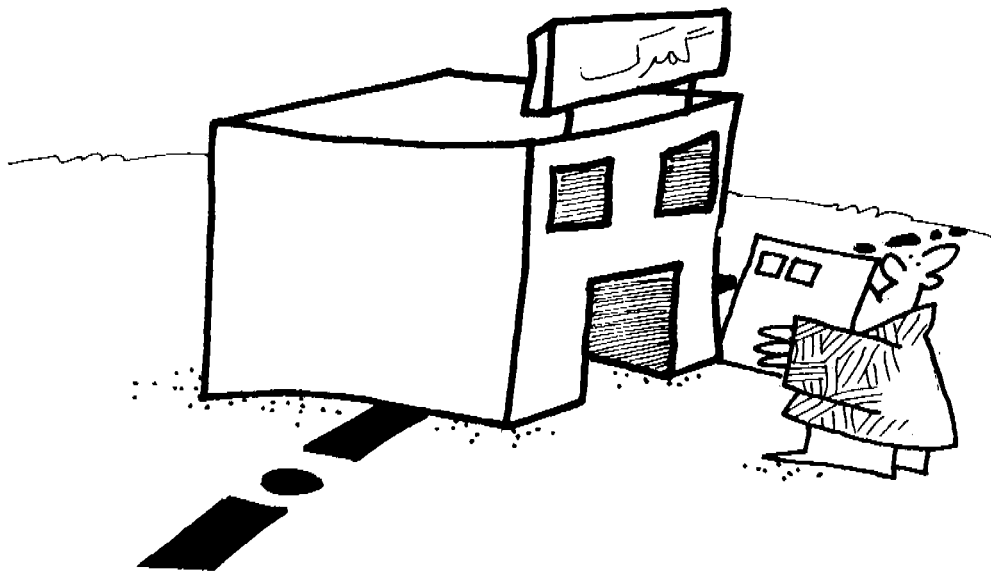
دست‌اندرکاران تجارت همواره در صدد هستند که محموله‌های صادراتی یا وارداتی خود را به سرعت از گمرک خارج کنند، به مقصد تحویل دهند یا تحویل بگیرند. اما گمرکات به لحاظ وظیفه قانونی که از سوی دولت به عهده دارند، تلاش می‌کنند که سوانع تجاری مشروع و قانونی را همواره مدنظر قرار دهند و به اجرا درآورند. تطبیق این اهداف مغایر با هم چندان آسان نیست، اما غیرممکن نیز نمی‌باشد.

روند تجارت جهانی و گفت‌وگوهای آزادسازی تجاری که در سال‌های اخیر به نتیجه رسیده و منجر به عقد پیمان تجارت آزاد و تشکیل سازمان جهانی تجارت (WTO) شده است، حرکتی را نشان می‌دهد که سمت و سوی آن به تسهیل مقررات گمرکی، کاهش موانع تجاری تعرفه‌ای و لغو موانع غیرتجاری است. اگرچه این امر درآمدهای ناشی از حقوق گمرکی برای دولت‌ها را روزبه‌روز کاهش می‌دهد، اما در مقابل تسهیلات مناسبی برای گسترش تجارت آزاد بین‌المللی فراهم می‌سازد. از این رهگذر دستیابی فعالان اقتصادی به بازارهای جهانی

در مبادلات تجاری بین‌المللی، گمرکات نقش مؤثری دارند و می‌توانند عامل کارساز یا بازدارنده در تجارت تلقی گردند. گمرک با توجه به نقشی که در تحصیل درآمدهای گمرکی برای دولت دارد، می‌بایست از ساختار مناسبی برخوردار باشد تا از یک سو به وظایفش در تأمین حقوق دولت به خوبی عمل کند و از سوی دیگر در ارتباط با دست‌اندرکاران تجارت (صادرکنندگان و واردکنندگان) به گونه‌ای عمل نماید که تجارت را تسهیل نماید.

معمولاً در کشورهای در حال توسعه، گمرکات بیش از آنکه در خدمت دست‌اندرکاران تجارت خارجی باشند، در خدمت دولت می‌باشند تا درآمدهای مناسبی را برای دولت جمع‌آوری کنند. در برخی کشورها گمرکات وظیفه مبارزه با مواد مخدر و تعیین سیاست‌های بازرگانی را به عهده دارند و به عنصری تعیین‌کننده در روند فعالیت اقتصاد ملی بدل شده‌اند.

ماهیت مداخله گمرک در امر تجارت سبب می‌شود که خدمات آن با منافع فعالان تجاری در تضاد باشد.

در ارتباط با خود (دولتی یا خصوصی) می‌توانند اهداف مشخص را تعیین و تعریف کنند و برنامه‌ریزی راهبردی را تدوین نمایند که شیوه‌های دستیابی به اهداف را روشن نماید. یکی از بحث‌های عمده میان مقام‌های گمرکی و مخاطبان گمرک، تشریفات گمرکی است که در بسیاری از کشورها فرآیند آن پیچیده و زمان‌بر می‌باشد. مقررات گمرکی در برخی کشورها به‌ویژه برخی کشورهای در حال توسعه آنچنان مبهم و فشرده می‌باشد که معمولاً نارضایتی صادرکنندگان و واردکنندگان از این فرآیند پیچیده و طولانی را به دنبال دارد.

مسئولان گمرک اولین اقدام لازم را برای ساده‌سازی مقررات و تشریفات گمرکی باید به عمل آورند و در این راستا تعیین اهداف و استفاده از شیوه‌های اجرایی مؤثر و دقیق ضروری است.

در اجلاس بین‌المللی برای ساده‌سازی و هماهنگی رویه‌های گمرکی در سال ۱۹۷۴ در کیوتو ژاپن، به این حقیقت که تشریفات گمرکی گاهی نقش مؤثری در اعمال کنترل‌های گمرکی ندارند، صحنه گذاشت. هیأت همکاری گمرکی که ۱۳۵ عضو دارد، در جهت تحقق گسترده‌تر اجلاس کیوتو، جایگاه وسیعی دارد. به‌منظور ملحوظ شدن پیشرفت‌هایی از قبیل بهره‌گیری از رویه‌های ساده گمرکی و استفاده بیشتر از فن‌آوری اطلاعات، برنامه‌های جدید برای به‌هنگام نمودن نتایج اجلاس کیوتو (در زمینه ساده‌سازی و هماهنگی رویه‌های

تسهیل می‌شود و منافع ناشی از تجارت آزاد برای تمام کشورها متصور می‌باشد.

برای حرکت در راستای تجارت آزاد و افزایش سهم در تجارت بین‌المللی، لازم است گمرکات نیز متحول گردند و فعالیت آنها با یکدیگر سازگار و در نهایت تسریع گردد.

به عقیده کارشناسان، با وجود پیشرفت‌های بسیاری که در اکثر کشورها مشاهده می‌شود، هنوز فضای زیادی برای افزایش کارایی تجاری وجود دارد که نوسازی گمرک برای ایفای نقش مؤثرتر در تجارت از آن جمله است.

کارشناسان بر این باور هستند که مدیران گمرک از طریق همکاری جمعی می‌توانند به راه‌های تازه‌ای برای یکسان‌سازی رویه‌های گمرکی دست یابند و از سوی دیگر ارتباط و همفکری و همکاری آنها با مشتریان گمرکات (صادرکنندگان و واردکنندگان) می‌تواند در رفع موانع اجرایی و تسهیل و تسریع فعالیت گمرکات مؤثر باشد.

امروزه برنامه‌ریزی تجاری در سطح وسیعی اجرا می‌شود و یکی از این برنامه‌ریزی‌ها «بیانیه مأموران» نام دارد که مجموعه‌ای مشخص از اهداف مشترک و برنامه‌ریزی راهبردی برای دستیابی به آن اهداف می‌باشد و در این راستا گمرکات با دیگر سازمان‌های بزرگ تفاوتی ندارد و می‌توانند از این برنامه‌ریزی‌ها بهره‌مند گردند.

بر این مبنا مسئولان گمرک از طریق تبادل نظر با گروه‌های

کشورها برای مجاز شمردن اظهارات گمرکی رایانه‌ای و دیگر مسایل، ضروری است.

پردازش اطلاعات مربوط به فعالیت گمرکات، مسئولان این نهاد را در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های تجاری آینده کمک می‌کند. از سوی دیگر ارتباط رایانه‌ای با استفاده از استانداردهای مبادله داده‌های الکترونیکی ادیفاکت سازمان ملل که برای ارایه برنامه، اظهارنامه کالا و... مجاز شناخته شده، می‌بایست گسترش پیدا کند و در دسترس تجار قرار گیرد. اگرچه ایجاد چنین پایگاه‌های مخابراتی و رایانه‌ای مستلزم صرف هزینه‌های سنگین است، اما برای همسویی با روند فزاینده تجارت جهانی و داشتن سهم مناسب در تجارت بین‌المللی از طریق تقویت بنیه رقابت اقتصاد ملی، ضروری است و کشورهایی که به این مهم توجه نشان نمی‌دهند، در نهایت قدرت رقابت در عرصه‌های بین‌المللی برای فعالان اقتصادی آنها کاهش می‌یابد. زیرا افزایش کارایی تجاری به منزله کاهش هزینه‌های مبادله‌ای است که نقش مهمی در قیمت تمام‌شده کالاها و خدمات دارد.

به همین جهت امروزه مسئولان گمرکات کشورها می‌بایست منابع کافی برای تجهیز و راداندازی سیستم‌های رایانه‌ای در گمرکات کشور در اختیار داشته باشند و با گزینش نیروی انسانی کارآمد بتوانند از یکسو در تسهیل انجام تشریفات گمرکی و از سوی دیگر در پردازش اطلاعات برای تعیین سیاست‌ها و راهبردهای تجاری، گام مؤثری بردارند.

○ مقررات گمرکی و تشریفات آن در برخی کشورهای در حال توسعه، به حدی پیچیده و طولانی است که نارضایتی دست‌اندرکاران تجارت خارجی را به دنبال دارد.

از آنجا که رویه‌های ارزش‌گذاری گمرک می‌تواند تأخیر در تخلیه محموله‌های وارداتی را به وجود آورد از این‌رو استفاده از شیوه‌های ارزش‌گذاری توصیه شده از سوی گات (موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت) توصیه می‌گردد. این شیوه‌ها از نظر اداری ساده‌تر از سایر شیوه‌ها می‌باشد. از آنجا که ارزش‌گذاری بالا برای کالاها یکی از عوامل فرار از پرداخت حقوق گمرکی می‌باشد، استفاده از شیوه‌های ارزش‌گذاری گات می‌تواند از فرارهای مذکور و محرومیت

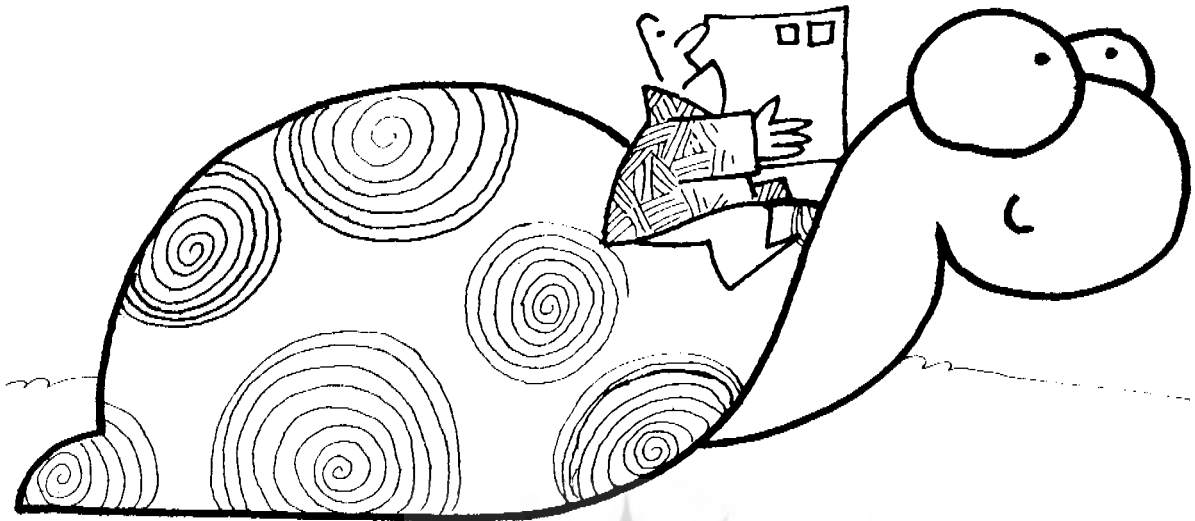
○ مدیران گمرکات با همکاری جمعی می‌توانند راه‌های تازه‌ای برای یکسان‌سازی رویه‌های گمرکی پیدا کنند و با گسترش ارتباط با مشتریان گمرک (صادرکنندگان و واردکنندگان) موانع اجرایی را رفع و فعالیت گمرک را تسهیل و تسریع نمایند.

مسئولان گمرک با ارزیابی دقیق شیوه کار می‌بایست برنامه اصلاح رویه‌های زاید و ناکارآمد را تنظیم و نهادینه کنند و در این زمینه نتایج هیأت همکاری گمرکات در اجلاس کیوتو می‌تواند مبنای کار باشد. در این برنامه‌ریزی اصلاحی می‌بایست هماهنگی لازم میان کنترل‌های گمرکی، بنادر و شرکت‌های حمل و نقل بین‌المللی مدنظر باشد تا بتواند رویه‌های ساده و مناسبی را برای انجام تشریفات گمرکی و اعمال کنترل‌های لازم اتخاذ نماید.

استفاده از فن‌آوری اطلاعات می‌تواند در این راستا کمک مؤثری داشته باشد. زیرا این فن‌آوری نه تنها به انجام سریع تشریفات گمرکی کمک می‌کند، بلکه وسیله‌ای برای اصلاح رویه‌های گمرکی، ساده‌سازی آنها و یکسان‌سازی آنها بین گمرکات مختلف می‌باشد. در حال حاضر گمرکات بسیاری از کشورها از رایانه در انجام تشریفات گمرکی استفاده می‌کنند و برای سرعت بخشیدن به کار، نظام کلی گمرکات انکتاد (ASYCUDA) به عنوان یک نظام کاربردی انتخاب شده و به اجرا درآمده است.

استفاده از فن‌آوری اطلاعات به کاهش تشریفات اداری زاید و زمان بر کمک کرده و مراجعه‌کنندگان به گمرکات را از سرعت بیشتر انجام تشریفات مربوطه، راضی نموده است. این امر در افزایش کارایی تجاری و سرعت بخشیدن به تجارت خارجی مؤثر و کارساز بوده است.

استفاده از استانداردهای تکنیکی پذیرفته شده در سطح بین‌المللی در مبادله داده‌های الکترونیکی برای موفقیت آنها در آینده و استفاده گسترده‌تر از آنها، مهم است. هیأت همکاری گمرکات به اعضای خود توصیه کرده است که در مبادله داده‌های الکترونیکی از استانداردهای ادیفاکت سازمان ملل استفاده کنند. برای انجام این مهم تغییرات قانونی در برخی

مختلف سبب می‌شود که کنترل گمرک تقویت شود، زیرا این اطلاعات از کشور صادرکننده به کشور واردکننده کالا از طریق شبکه رایانه‌ای منتقل می‌گردد. در همین حال مسئولان گمرک باید اعتبار و صحت داده‌های خام رایانه‌ای را تضمین کنند تا امر کنترل گمرک با تشریفات کمتر و ساده‌تر قابل تحقق باشد. چنانچه اطلاعات ردوبدل شده صحت نداشته باشد، نمی‌توان به این سیستم در تسهیل امور گمرکی و اعمال کنترل اعتماد نمود. برای ساده‌سازی تشریفات گمرکی و اصلاح گمرکات در بسیاری از کشورها به‌ویژه کشورهای درحال توسعه، استفاده از شیوه‌های مبادله داده‌های الکترونیکی، هیأت همکاری گمرکات می‌تواند همکاری مؤثری با کشورهای مختلف داشته باشد. ضرورت دارد که برای افزایش کارایی تجاری، در جهت جلب همکاری این هیأت و ایجاد پایگاه مناسب گمرکی، تلاش شایسته‌ای صورت گیرد.

دولت از بخشی از درآمدهای حقه آن، جلوگیری کند. در همین حال ضرورت دارد که پایه مالیاتی برای افزایش درآمدهای دولت گسترش پیدا کند، اما نرخ‌های تعرفه گمرکی به تدریج تعدیل گردد.

از آنجا که عملیات گمرک برای مراجعان به این سازمان می‌بایست کاملاً شفاف باشد، ضرورت دارد که مسئولان گمرک، اطلاعات مربوط به تشریفات گمرکی و نیازهای مربوطه را در اختیار صادرکنندگان و واردکنندگان قرار دهند تا هنگام مراجعه آنها، وقفه در کار پیش نیاید و سرعت انجام تشریفات گمرکی بیشتر شود.

○ در اجلاس بین‌المللی برای ساده‌سازی و هماهنگی رویه‌های گمرکی (اجلاس کیوتو ۱۹۷۴) این حقیقت که تشریفات گمرکی گاهی نقش مؤثری در اعمال کنترل‌های گمرکی ندارند، تأیید شد.

از سوی دیگر، مبادله اطلاعات میان گمرکات کشورهای